

97. Cegléd, Fertály-földek II.

(Pest megye) Ő, Á, Kk

2005. július 8. és november 7. között megelőző feltárást végeztünk a 4. sz. főút szélesítése során, a 71+625–71+775 km-szelvényben, a főút mindkét oldalán. A 4272 m²-nyi területen összesen 179 objektumot tártunk fel, amelyek – a szomszédos Cegléd 4/14 és Cegléd 4/17 sz. lelőhelyekhez hasonlóan – egy Árpád-kori településhez tartoztak.

A 179 objektumból 3 gödör bizonyult leletei alapján késő középkorinak, 1 gödör pedig minden kétséget kizáróan újkorinak. A lelőhelyen 4 objektumból, 2 árokból és 2 gödörből kerültek elő kisméretű, jellegtelen őskori cseréptöredékek, középkori leletanyaggal keverve.

Egyértelműen Árpád-kori leletanyag 82 objektumból került elő. További 93 objektumról feltételezhető, hogy az egykori Árpád-kori településrészlethez tartoztak. A feltárt Árpád-kori objektumokból 83 árok vagy árokrészlet, 64 gödör (ebből 4 kiégetett oldalú élelem-tároló verem), 13 sarokba épített kemencés gödörház, 6 szabadtéri kemence, 1 három kemencéből és azok közös munkagödörből álló kemencebodor, 4 kút és 4 műhely. Az objektumok elenyészően kis része bizonyult leletben gazdagnak, a legtöbb árokból és gödörből kis mennyiségű cseréptöredék, állatcsont-töredék és patics került elő. Viszonylag nagy mennyiségben kerültek elő kisméretű vastárgyak töredékei, megmunkált csontszerszámok, valamint a vasmegmunkálás melléktermékeként jelentkező kohó- és kovácsalak.

A lelőhely az objektumokat tekintve intenzívnek bizonyult, az egymást metsző Árpád-kori árkok, gödrök, kemencék és házak alapján több települési fázist tudtunk elkülöníteni. A legkorábbi időszakot az árkok (vízelvezető árkok) jellemzik, ezt követik a már betemetett árkokra épített szabadtéri kemencék és a négyszögletes, földbe mélyített, sarokba épített kemencés, 8–10 m²-es alapterületű házak. A 4. sz. főúttól É-ra lévő, bal oldali sávban került sor a lelőhely legnagyobb jelentőségű objektumainak feltáráására, ahol a lelőhelyre jellemző Árpád-kori házak közül négyet elhagyásuk után műhellyé alakítottak. Ezekből a műhelyekből nagy mennyiségben kerültek elő csontszerszámok, fúvócsőtöredékek, mészködarábak, kohósalak, valamint a vasolvasztás folyamata után elbontott kohó falának átégett és vassalakkal összeolvadt darabjai, amelyeken megfigyelhetők a fújtatócsövek lenyomatai is. A leletek és az objektumokon belül megfigyelt jelenségek – salakgödrök, a kohóból kifolyatott és megszilárdult salakcsíkok, koromgödrök, a kisméretű kohók legalsó átégett rétegei – alapján biztosak lehetünk benne, hogy a lelőhelyen a közelből begyűjtött gyepvasércet kohósították, és az így nyert vashucákat a környékbéli kovácsműhelyekben hasznosították.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.
Munkatársak: Ecsedy István, Zsoldos Attila.

ZIMBORÁN GÁBOR

98. Cegléd, Fertály-földek III.

(Pest megye) R, B, Á

A 4. sz. főút 72+130–72+500 km-szelvényének déli oldalán, a főút tervezett szélesítésének sávjában, továbbá a J2 jelzésű tervezett földút és a jobb oldali útcsatlakozás területét (a 4/18 sz. lelőhelyet) próbaátást követően megelőző feltárással kutattuk.

A próbafeltárást 2005 áprilisában, a megelőző feltárást és a lelőhely K-i részének szondázását július 18. és szeptember 27. között végeztük. A lelőhely K-i részén húzott kutatóárkokban alig volt régészeti értékkel rendelkező objektum.

A kutatott mintegy 9000 m²-en összesen 95 objektum került elő. A szórványos őskori gödrök közül a középső és késő rézkor átmeneti időszakát képviseli a 78. sz. szabálytalan alakú gödör, melyen Árpád-kori árkok haladtak át, az egyik gödör késő bronzkori. Néhány újkori beásástól eltekintve a többi telepobjektum kevésbé intenzív Árpád-kori településrészlethez tartozik. A telepobjektumok többsége különböző méretű és irányú árkok, árokrészlet, 24 gödör, 1 kút, 4 szabadtéri kemence, 2 ház. A 95. sz. ház 3×2,8 m-es, közel Ny–K tengelyű, ÉK-i sarkában kisméretű, vájt kemencével, hossz tengelyénél két cölöplyukkal. Betöltéséből néhány hullámvonal-köteges fazéktöredék került elő. Hasonló méretű a 91. sz. ház is, ebben kemence nem volt. A 72. sz. szabadtéri kemence szögletes gödréhez két kemence csatlakozott, Ny-i részén átégett oldalú gödör helyezkedett el. Eredetileg kemencés ház lehetett az objektum, melynek ÉK-i oldalába utóbb újabb kemencét vájtak, s a házpadlónál kevésbé mélyebb munkagödör DNy-i végében átégett falú gödröt bontottunk ki. A komplexumot megcsönkította egy fiatalabb árok. A lelőhely K-i részén 3 kutatóárkokban 8 árok- és 1 gödör-részletet tártunk fel.

Az Árpád-kori objektumok igen szerény leletanyagában fazéktöredékek, néhány cserépbogrács-töredék, vasolvasztásból származó salakok mellett csontkorcsolya és egy játékkockává csiszolt juh asztragallosz érdemel említést.

Valószínűnek látszik, hogy a feltárt leletek időszakosan, főként pásztorkodási tevékenység során lakott terület emlékei. Erre utal a feltárt objektumok jellege, valamint az a tény, hogy az árkok és a kunyhószerű házak időbeli eltérésére stratigráfiai adatok is vannak. Mindazonáltal valószínű, hogy a középkori települési objektumok mindegyike a tatárjárás előtti időszak emléke, az újratelepülés után ez az alacsony térszínű rész mindvégig mezőgazdasági használatban volt.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

ECSÉDY ISTVÁN

99. Cegléd, Intézeti-dűlő I.

(Pest megye) V

2005. augusztus 25. és szeptember 9., majd október 4–22. között végeztünk próbafeltárást a 4. sz. főút 75+340–75+720 km-szelvényétől É-ra a Perje-csatorna É-i part-

ján levő 4/22 sz. lelőhelyen, a B3 földút 0+010–0+390 km-szakaszán.

A Perje-csatorna itteni szakasza a 4. sz. főút 1970-es évekbeli kiépítésekor kialakított, mesterséges meder, mely alacsony kiemelkedést vág át. A főúttal párhuzamosan vezetett új meder K–Ny irányban vágja át azt az alacsony kiemelkedést, amelyet a vízrendezés előtt az itt meanderező ér hurokszerű kanyarulata vett körül. A színté szigetszerű kiemelkedés eredeti területének nagy részét a korábbi útépités és csatornaásás már megsemmisítette, ezért az itt tervezett földút kialakítását megelőző feltárás a régészeti vizsgálat utolsó lehetőségét jelentette a terület megmaradt É-i peremén.

A lelőhelyen 682 m²-en próbafeltárást és 654 m²-en megelőző feltárást végeztünk, 28 objektumot (17 gödör és gödörészlet, 3 árokészlet, 1 csontvázas sír) tárva fel. A részben elszórtan elhelyezkedő telepobjektumok egy része a vaskor legkorábbi időszakára, Kr. e. 9–8. századra keltezhető. Különleges a 14. sz. objektum: a 4,5×3,5 m-es, 1,8–2 m mély nagy, szabálytalan kialakítású gödör bőséges és jellegzetes Ha C leletanyagot tartalmazott (grafitos felületű csészék, kannelurás tálak, kőbuzogány-töredék). Ilyen telepanyag az első alkalommal került elő a tágabb környéken.

Néhány árokészlet feltárása leleteket nem eredményezett. Az egyik gödörre ásott temetkezés szokatlan testhelyzetű („begyömösölt”) csontváza fiatalabb a gödörnél, de mellékletek hiányában nem keltezhető.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN – ECSÉDY ISTVÁN

100. Cegléd, Intézeti-dűlő II.

(Pest megye) H, Kö

2005. szeptember-októberben próbafeltárást végeztünk a MÁV 100 vonal 78,62–78,67 km-szakaszán. A vasútvonal É-i és D-i oldalán tervezett új árokszakaszon húzott kutatóárokkal feltártuk a lelőhely veszélyeztetett részét. Az É-i oldalon egy lelet nélküli kerek gödört bontottunk ki. A déli oldalon honfoglalás kori árokészletet és ház(?)észletet, a ház ÉNy-i szélét átvágó 15–16. századi árokészletet tártunk fel. A hársészletből kéttágú ruhadísz (kerek verethez kapcsolódó szív alakú csüngő) került elő.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

101. Cegléd, Intézeti- és Bába–Molnár-dűlő

(Pest megye) B, Sza, Á

A 4/12 sz. lelőhelyen a 4. sz. főút 75+730–76+480 km Ny–K szakaszán egy ÉÉK–DDNy irányú mezőgazdasági út halad át. 2005. július 18. és október 13. között a lelőhely útépitéssel veszélyeztetett területein vizsgáltuk a lelőhely kiterjedését és intenzitását. Próbafeltárást 1429 m²-en, megelőző feltárást 12 701 m²-en végeztünk; 293 objektumot (212 gödört, 47 árkot, 20 sírt, 5 házat és 9 szabadtéri kemencét) tártunk fel. Ezek közül 1 őskori,

34 bronzkori, 1 késő bronzkori, 178 szarmata kori, 15 Árpád-kori, 64 lelet nélküli.

Őskori leletanyag került elő az útcsatlakozás D-i, az átvezetés DNY-i részén nyitott felületen, melyen 36 gödört és 5 árkot tártunk fel. Minden keltezhető telepobjektum bronzkori, a Makó-, a nagyrévi és az urnasíros kultúra időszakába sorolható.

A 114. sz. gödörben a Makó-kultúrára jellemző belső díszes tál töredékére bukkantunk. Igen sekély a 130. sz. gödör, gazdag makói korú leletanyaggal: több darabban előkerült fekete színű, megvastagodó peremű edény, kis méretű csonkakúp alakú, 4 cm magas, 3 cm átmérőjű pohárka, vízszintes peremű edény töredéke a perem alatt bekarcolt zezzug vonallal, alatta háromszög mintával díszítve.

A nagyrévi kultúra településéhez tartozó 131. sz. gödör meglehetősen rossz minőségű kerámiát tartalmazott, fontos lelete egy jellegzetes, kihajló peremű fazék. A 134. sz. gödörben bekarcolt hálómintával díszített töredéket, továbbá két textildíszes töredéket (hatvani kultúra) találtunk. Kocsimodell töredékét tártuk fel a 141. sz. gödörben, kocsi aljának és oldalfalának 5×8 cm-es részletét. A 155. sz. objektumban a késő bronzkorra jellemző síkzott peremű tálak töredékeit és egyéb, az időszakra sorolható kerámiát bontottunk ki.

Szarmata kori leletek kerültek elő a lelőhely Ny-i részén közvetlenül a 4. sz. úttól D-re. A felület középső részén szarmata temetőészlet 19 sírját tártuk fel. Minden temetkezés erősen bolygatott, rabolt, tájolásuk D–É. A 9. sz. körárok D-en nyitott, közepén az 1. sz. női sírral. A sírt feldúlták, megmaradt leletei: bronz ládikaveret, bronzlemez-töredékek, gyöngyök. A körárok Ny-i részében 2 gyermeksírt bontottunk ki. A 42. sz. sírban bronz fülbevalópár, bronz féltorques, bal csuklónál üveg- és borostyángyöngyök voltak a mellékletek. A 2. sz. sír körárkának csak kb. negyedét találtuk meg. A feldúlt sír megmaradt leletei (vas lándzsahegy, vasfibula-töredék, fenőkő) férfi temetkezésre utaltak. A körárok Ny-i részén tártuk fel a 10. sz. sírt, a váz bal mellkasán vasfibulával. Szintén körárokban bontottuk ki a 36. sz. sírt. A 92. sz. szintén feldúlt, női sírhoz (borostyángyöngy) a 28. sz. körárok tartozott. Az árokkeret nélküli, szintén erősen feldúlt temetkezések közül kiemelhető a 25. sz. sír, bolygatott csontjai között vastöredékek, medence tájékán vas lándzsahegy feküdt. A 27. sz. sírban a mellkas környékén pénzt, a medencében vascsattöredéket, a sírgödör É-i végénél kis szürke korongolt edényt találtunk. A 88. sz. sír É-i tájolású gödrében a feldúlt temetkezésből csak néhány hosszúcsont és egy bronzfibula maradt a sírban. A 97. sz. női sír erősen bolygatott, rabolt volt. A sírföldből 20 cm mélyen egy fülezett bronz(?)pénz került elő, a sírfenéken 75 cm mélységben 5 egymásba kapcsolódó bronzkarika, számos korallgyöngy, több szálból sodort, hurkos-kampós arany fülbevaló feküdt. Szintén a sírfenék közeléből egy 2×1 cm-es téglalap alakú barna, világos berakással díszített kőlapocska került elő, mely a tőle nem messze talált lemez testű bronzfibula lapjáról válhatott le. A 104. sz.